

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานี
หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้

**The Changing Ways of Life of People in Amphur Meung Pattani
after the Unrest Crisis in the South of Thailand**

สิทธิชัย ศรีวงษา (Sittichai Srewongsa)*

ชูสิทธิ์ คงเรือง (Chuleerat Kongruang)**

ประภาน เทพสงเคราะห์ (Praman Tepsongkro)***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานี หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ โดยมุ่งศึกษาในวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และจากภาคสนามด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ แล้วนำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

วิถีชีวิตก่อนเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ก่อนเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพข้าราชการและพนักงานของรัฐ รวมถึงผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัว ซึ่งประชาชนแต่ละอาชีพยังคงมีการดำรงชีวิตที่เป็นปกติ โดยไม่มีผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบมาเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ตั้งแต่การผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การบริโภค และการออม ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน โดยไม่มีผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบมาเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ตั้งแต่ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การย้ายถิ่น และความสามัคคีภายในชุมชน

วิถีชีวิตหลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา ด้านเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมจะได้รับผลกระทบในเรื่องของเวลาและผลผลิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์จึงทำให้รายรับน้อยลง อาชีพข้าราชการและพนักงานของรัฐจะได้รับค่าเสี่ยงภัยหัวละ 2,500 บาท ขณะที่ผู้ประกอบการธุรกิจส่วนตัวได้รับผลกระทบเนื่องจาก

*สิทธิชัย ศรีวงษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชูสิทธิ์ คงเรือง มหาวิทยาลัยทักษิณ

*** รองศาสตราจารย์ ดร. ประภาน เทพสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ลูกค้ามาใช้บริการน้อยลง ทำให้ผลประกอบการไม่ดีเท่าที่ควร ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนน้อยลง โดยเฉพาะข้าราชการและพนักงานของรัฐ จึงต้องป้องกันตัวไม่ใส่ชุดข้าราชการในการทำงานและบางรายมีการพกปืนที่ถูกกฎหมายติดตัวตลอดเวลา การย้ายถิ่นพบในส่วนของข้าราชการและอาชีพเกษตรกรรมที่ย้ายไปอยู่จังหวัดอื่น ๆ เพื่อความปลอดภัย ความสามัคคีภายในชุมชนจะเกิดขึ้นเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งของไทยพุทธและไทยมุสลิม

Abstract

The research on The Changing Ways of Life of People in Amphur Meung Pattani after the Unrest Crisis in the South of Thailand aimed to investigate into the people's ways of life in economic, social and cultural aspects. The research methodology includes documental data study and field works emphasizing on observation and interviews and reported in descriptive analysis. The findings could be summed up as follow:

Before the unrest crisis in January 2547 B.E. people's way of life in economic aspect of agriculturalists, governmental and state officials including businessmen in private sectors were in normal plane either in production, distribution, consummation and savings. The findings showed the same features in social and cultural aspects. The safety in life and properties of people, migration and the unity in the community were not affected by the situations.

After the unrest crisis in January 2547 B.E. ever since, people's way of life in economic aspect was affected as thus: agricultural production was lower than usual, agriculturalists thus gained lesser income, each governmental and state official gained extra 2,500 bath monthly as a risk compensation, private businesses served fewer

customers and got lesser profits. In social and cultural aspects people especially governmental and state officials faced with the unsafe situations. Some of the officials therefore had to protect themselves by not wearing uniforms and carrying licensed gun with them. The migration was found in governmental officials and agriculturalists. They moved to others provinces for their safety. The unity in the community could be found when there were activities both those of Buddhists and Muslims.

คำนำ

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและดำเนินมาเป็นเวลานานนับศตวรรษ ดังที่ รัตติยา สาและ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงผนวกรมลรัฐปัตตานีเข้ากับสยามประเทศก็ได้มีพระบรมราชโองบายโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งมลรัฐปัตตานีออกเป็นหัวเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองปัตตานี (ปัจจุบันเป็นจังหวัดปัตตานี) เมืองยะลา (ปัจจุบันเป็นจังหวัดยะลา) เมืองสายบุรี (ปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในปัตตานี) เป็นต้น ซึ่งหัวเมืองเหล่านี้จะต้องขึ้นกับเมืองสงขลา เจ้าเมืองแต่ละเมืองจะต้องได้รับการแต่งตั้งโดยตรงจากรัฐบาลสยามที่กรุงเทพฯ เมืองใดที่ประชากรเป็นชาวพุทธ ก็ส่งเจ้าเมืองที่นับถือพระพุทธศาสนาไปปกครอง เมืองใดที่ประชากรเป็นมุสลิม ก็ใช้ผู้ปกครองที่เป็นมุสลิม ในสมัยนั้นฝ่ายสยามได้เริ่มย้ายชาวไทยพุทธเข้าไปอยู่ในหัวเมืองต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อสร้างความสมดุลแห่งอำนาจและป้องกันการคุกคามจากชาวพื้นเมืองซึ่งไม่พอใจรัฐบาล ความขัดแย้งระหว่างประชาชนหัวเมืองต่าง ๆ กับรัฐบาลสยามเกิดขึ้นบ่อยจนกระทั่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกการปกครองแบบเก่าที่เจ้าเมือง มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครอง มาเป็นการปกครองแบบ “มณฑลเทศาภิบาล” ในเวลาต่อมาเนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวกและทางไกล กระทรวงมหาดไทยจึงได้ตราข้อบังคับสำหรับ การปกครองดินแดนส่วนนี้ขึ้นเรียกว่า “กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณหัวเมือง” อันมีผลให้เจ้าเมืองต่าง ๆ ต้องมาฟังคำสั่งของกษัตริย์ และกฎหมายที่ออกมาจากเมืองหลวงขาดเสรีภาพและถูกลดอำนาจในการปกครองตนเอง เจ้าเมืองบางแห่งจึงคิดก่อการกบฏ เหตุการณ์ความไม่สงบในช่วงเวลานั้นทำให้ชาวมุสลิม

ในพื้นที่หวาดระแวง กลัวเจ้าหน้าที่ของสยามมาก โดยเฉพาะกลุ่มขุนนางหรือเจ้าเมืองเมื่อมีโอกาสก็พยายามหนีไปอยู่ประเทศมาเลเซีย ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2476 หนึ่ง ในนั้นก็ได้มีการยุบมณฑลหัวราชอาณาจักร ทำให้มณฑลปัตตานีจึงถูกแบ่งออกเป็น 3 จังหวัด คือ จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ขึ้นตรงต่อส่วนกลางจนถึงทุกวันนี้

ความคิดที่จะแยกตนเป็นอิสระในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงดำเนินมาเรื่อย ๆ ดังที่ ภิภุชฉัตร์วรมัย กบิลสิงห์ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า ในปี พ.ศ. 2491 ได้เกิดกบฏดุซงญอขึ้น เนื่องจากได้มีการจับกุมหะยีสุหลงผู้เฒ่าศาสนาและหัวหน้ากลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อประชาชนปัตตานี กับพรรคพวก ทำให้บรรยากาศโดยทั่วไปในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ดีนัก เกิดความหวาดระแวงระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐกับฝ่ายชาวบ้าน และได้เกิดเหตุการณ์ปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับชาวบ้านดุซงญอ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ทำให้ชาวบ้านเสียชีวิต 400 คน เจ้าหน้าที่เสียชีวิตกว่า 20 คน

หลังจากนั้นเหตุการณ์ความไม่สงบยังคงปรากฏอยู่เรื่อย ๆ จนกระทั่งได้เกิดเหตุการณ์ความรุนแรงที่สร้างความตื่นตระหนกให้กับประชาชนทั่วประเทศอีกครั้งในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 เมื่อกลุ่มผู้ก่อการร้ายนับร้อยคนพร้อมอาวุธครบมือได้ทำการบุกปล้นปืนในฐานปฏิบัติการทักษิณพัฒนาที่ 34 กองพันทหารพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านปีเหล็ง ตำบลมะริอโบออก อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ในการบุกปล้นปืนครั้งนี้คนร้ายได้วางแผนสร้างความปั่นป่วนเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของเจ้าหน้าที่ โดยกระจายกำลังลอบเผาโรงเรียน 19 แห่ง ใน 10 อำเภอของจังหวัดนราธิวาสและได้ลอบวางระเบิดเจาะยางรถเจ้าหน้าที่ตามเส้นทางที่จะไปโรงเรียนที่ถูกวางเพลิง ทำให้รถตำรวจและรถดับเพลิงหลายคันได้รับความเสียหาย จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้มีทหารเสียชีวิต 4 นาย คนร้ายได้อาวุธปืนไปเกือบ 400 กระบอก

จากเหตุการณ์ปล้นปืนที่เจาะไอร้อง ถึงแม้จะทำให้ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายทหาร ตำรวจ หรือแม้แต่องค์กรอิสระต่าง ๆ ทำงานกันอย่างหนัก แต่เหตุการณ์ความไม่สงบก็ยังคงขึ้นรายวัน ไม่ว่าจะเป็นการมาตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ ครูและประชาชนทั่วไป หรือแม้แต่พระสงฆ์ รวมไปถึง การลอบวางเพลิงโรงเรียน ลอบวางระเบิดแหล่งสถานที่ราชการ

แหล่งชุมชน ดังที่ ภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า โดยเฉพาะเหตุการณ์ วันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 กลุ่มผู้ก่อความไม่สงบได้กระจายกำลังเข้าโจมตีจุดตรวจ บ้อมยามของทหารและตำรวจ พร้อมกันทั้งจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส แต่จุดที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ มัสยิดกรือเซะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เพราะเป็น กลุ่มที่ผู้ก่อการร้ายเสียชีวิตมากที่สุดและเป็นการเสียชีวิตในศาสนสถาน หลังจากนั้นไม่นาน มีเหตุปล้นปืนชุดรักษาความปลอดภัยของหมู่บ้าน (ชรบ.) และได้มีการควบคุมตัวชุด ชรบ. ไปสอบสวน ด้วยสงสัยว่ามีส่วนรู้เห็นในการปล้นปืน เป็นเหตุให้วันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2547 กลุ่มวัยรุ่นจำนวนมากได้มาชุมนุมประท้วงหน้าบริเวณสถานีตำรวจตากใบ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เพื่อเรียกร้องให้ปล่อยตัวชุด ชรบ. จนเกิดการปะทะกับเจ้าหน้าที่ มีผู้เสียชีวิตทันทีในเหตุการณ์ปะทะและเสียชีวิตเพราะขาดอากาศหายใจในระหว่างขนย้ายไปสอบสวน อีกนับร้อยต่อมาได้เกิดเหตุการณ์ระลอกขึ้นขวัญประชาชนทั่วประเทศอีกครั้ง ดังที่ พจนา คงมา และคณะ กล่าวไว้ สรุปได้ว่า เมื่อชาวบ้านตันหยงลิมอ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส จับกุมตัวสองนาวิกโยธินเป็นตัวประกันด้วยความเข้าใจผิดว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีส่วน ในเหตุการณ์ยิงชาวบ้านในหมู่บ้านตาย ซึ่งภายหลังนาวิกโยธินทั้งสองนายได้ถูกสังหาร อย่างโหดเหี้ยม จึงทำให้เหตุการณ์ความไม่สงบ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เกิดความ ระส่ำระสายมากขึ้น

อำเภอเมืองปัตตานี เป็นอำเภอหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถลำดับได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอำเภอเมืองปัตตานี สรุปได้ว่าเช่น ในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2547 ได้มีการซ่อนระเบิดในรถจักรยานยนต์ จอดไว้ที่หน้าร้านพิธานพาณิชย์ตำรวจเสียชีวิต 2 นาย และที่ข้างปั้มน้ำมันตำรวจสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ตำรวจได้รับบาดเจ็บเล็กน้อยวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 มีชายจำนวนมากบุกเข้าโจมตีปั้มน้ำมันจุดตรวจของทหารและมัสยิดกรือเซะ ทำให้เกิดการปะทะกันระหว่าง เจ้าหน้าที่กับโจรผู้ก่อการร้าย วันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2547 ผู้พิพากษาศาลจังหวัดปัตตานี ระพินทร์ เรือนแก้ว ถูกลอบสังหารตอนกลางวันในเขตอำเภอเมืองปัตตานี และในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2547 นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ นายดุษฎิบุญ ฤทธิสุนทร ถูกยิงเสียชีวิตบนถนนโรงเหล้าสาย ข จุดเกิดเหตุอยู่ห่างจากประตูทางเข้ามหาลัยไม่ถึง 100 เมตร เป็นต้น จากเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในอำเภอเมืองปัตตานี ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านทั้งในด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ ผลจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ยังไม่ยุติได้ส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของอำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี ดังที่ ฝ่ายวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้ ได้กล่าวไว้ สรุปได้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 ได้เกิดการชะลอตัวของเศรษฐกิจเรื่อยมาจนเห็นได้ชัดในปี พ.ศ.2548-2549 ภาวะเศรษฐกิจได้เริ่มซบเซาลงอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้านการเกษตรจากเหตุการณ์ความไม่สงบได้ทำให้ผู้ประกอบการของเรือประมงบางรายได้ย้ายไปขึ้นสัตว์น้ำที่เทียบเรือสงขลาแทน และมีเรือประมงส่วนหนึ่งย้ายออกจากพื้นที่ไป ทั้งนี้ในปี พ.ศ.2547 ปริมาณสัตว์น้ำที่นำขึ้นทำเทียบเรือประมงขององค์การสะพานปลาในจังหวัดปัตตานีลดลงจากปีก่อนถึงร้อยละ 26.3 ด้านการอุปโภคบริโภคในปี พ.ศ. 2548 ของภาคเอกชนชะลอตัวตามรายได้เกษตรกรที่ลดลงจากผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ พิจารณาจากเครื่องชี้เศรษฐกิจที่สำคัญคือ การจดทะเบียนรถยนต์บรรทุกส่วนบุคคลและรถจักรยานยนต์ จำนวน 724 คัน และ 6,985 คัน ลดลงร้อยละ 6.9 และ 24.7 ตามลำดับ ส่วนด้านการจ้างงานผู้ประกอบการประสบปัญหาแรงงานมีการอพยพย้ายถิ่น และแรงงานบางส่วนไม่ยอมทำงานล่วงเวลา จึงทำให้ต้องจ้างแรงงานในท้องถิ่นมากขึ้น

ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้ส่งผลกระทบต่อตามมา ดังที่ ศักดา ศรีวงษา ชาวบ้านตำบลชะบารัง ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า หลังจากที่เกิดความไม่สงบขึ้น ทำให้ต้องไปฝึกเรียนยิงปืนและพกปืนติดตัวอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการเดินทางจะต้องคอยระมัดระวังและจะไม่เดินทางในเวลายาม ค่ำคืนหรือประมาณหลังสองทุ่ม นอกจากนี้ เจริญรัตน์ สุวรรณ ชาวบ้านตำบลชะบารัง ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตในแต่ละวันนั้นจะมีชีวิตในบ้านมากกว่านอกบ้าน แต่ถ้าออกนอกบ้านจะต้องคอยระวังผู้คนรอบข้าง ตลอดจนถึงสังเกตรถรอบข้างก่อนจอดทุกครั้ง ส่วนการเดินทางไปทำบุญที่วัดนั้นเมื่อก่อนจะไปทำบุญเกือบทุกสัปดาห์แต่พอเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบก็จะทำบุญเฉพาะวันสำคัญเท่านั้น เนื่องจากไม่มั่นใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานีหลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ โดยศึกษาวิถีชีวิตในด้านเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตด้านสังคมวัฒนธรรม เพื่อนำผลการศึกษาดังกล่าวมาเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานของภาครัฐและภาคเอกชนที่จะนำเอาข้อมูลไปปรับใช้ เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตชาวอำเภอเมืองปัตตานีได้อย่างเหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

กลุ่มศึกษาที่ใช้ในการวิจัย

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง (Sample) โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยมีฐานคิดว่ากลุ่มตัวอย่างเหล่านั้นจะให้ข้อมูลในเรื่องนั้นๆ ได้ตรงตามประเด็นที่ศึกษา โดยมีสัดส่วนกลุ่มศึกษา คือ

1. ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรหรือเคยประกอบอาชีพเกษตรกรรวมจำนวน 20 คนโดยมีตัวแทนของอาชีพที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ ประมง การทำนา การทำนาเกลือ สวนยาง และสวนมะพร้าว
2. ประชาชนที่ประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงานของรัฐ จำนวน 15 คน โดยมีตัวแทนของอาชีพที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพนักงานของรัฐ
3. ประชาชนที่ประกอบอาชีพผู้ประกอบการ(ธุรกิจส่วนตัว) จำนวน 15 คน โดยมีตัวแทนของอาชีพที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ ร้านขายวัสดุก่อสร้าง โรงกลิ้ง ร้านเย็บผ้า และร้านขายของชำ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน 1 ชุด แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป โดยมีประเด็นของชื่อ-สกุล อายุ ศาสนา เพศ ระดับการศึกษา ที่อยู่ วันที่สัมภาษณ์ สถานที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ จะสัมภาษณ์ชาวบ้านทั้งช่วงก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีประเด็นเกี่ยวกับคำถาม ดังนี้

1. การผลิต (การประกอบอาชีพ)
2. การบริโภค
3. การจำหน่ายจ่ายแจก (ผลผลิตจากการประกอบอาชีพ)
4. การออม

ส่วนที่ 3 วิธีชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรม จะสัมภาษณ์ชาวบ้านทั้งช่วงก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมีประเด็นเกี่ยวกับคำถาม ดังนี้

1. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
2. การย้ายถิ่น
3. ความสามัคคีภายในชุมชน

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

1. ศึกษาตำรา เอกสารและงานวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์
2. ลงพื้นที่ไปสำรวจพื้นที่เป้าหมาย
3. ศึกษารูปแบบและเทคนิควิธีการสัมภาษณ์
4. ประมวลรายละเอียดจากเอกสารงานวิจัยและข้อมูลภาคสนาม
5. จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง โดยมีประเด็นเนื้อหาครอบคลุมวัตถุประสงค์แล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณา
6. แก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ฉบับร่างจากข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา
7. จัดทำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง
8. นำแบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ มาใช้ในการเก็บข้อมูลต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนและวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งงานวิจัย ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานีหลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ และลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลทางกายภาพเบื้องต้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสังเกต ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้วิธีการบันทึกเสียงลงในเครื่องเสียง และจดบันทึกตามความเหมาะสม การสังเกตผู้วิจัยจะใช้วิธีการจดบันทึก

การตรวจสอบข้อมูล

1. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากแหล่งเอกสารต่าง ๆ มาศึกษาและสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2. นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ซึ่งได้บันทึกไว้ในเครื่องบันทึกเสียง มาถอดความด้วยวิธีสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา

3. นำข้อมูลจากข้อ 1 และ 2 พร้อมทั้งข้อมูลที่จัดบันทึกไว้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตมาตรวจสอบความสมบูรณ์ และเก็บข้อมูลเสริมในส่วนที่ขาดความสมบูรณ์ ตามรอบเขตเนื้อหา

4. รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ ที่ถูกต้องและสมบูรณ์แล้วนำมา ใช้เพื่อประกอบในการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลต้นเรื่องที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ที่ผ่านการ ตรวจสอบจนสมบูรณ์แล้วนำมาวิเคราะห์และเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อเรียบเรียงเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปผลและอภิปรายผล

การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานีหลังเกิดเหตุการณ์ ความไม่สงบในภาคใต้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นที่ศึกษาออกเป็น 2 ด้าน คือ วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรม ผลจากการศึกษาสามารถสรุปประเด็นได้ ดังต่อไปนี้

วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ	ก่อนเกิดเหตุการณ์	หลังเกิดเหตุการณ์
๑. การผลิต (การประกอบอาชีพ)	ประชาชนจะประกอบอาชีพ ตามลักษณะเมืองของกลุ่ม 3 อาชีพ ได้แก่ เกษตรกรรม ช่างราชการ และผู้ประกอบการ ทั้ง 3 อาชีพจะไม่มีผลกระทบใด ๆ นอกจากธรรมชาติ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในอาชีพ	ประชาชนแต่ละอาชีพจะได้รับผลกระทบ โดยต้องปรับเปลี่ยนเวลาของการทำงาน เกษตรกรรม การกรีดยาง ต้องเปลี่ยนมากรีดยาง 6.00 น. ช่างราชการ ต้องงดไปจุดช่างราชการ ผู้ประกอบการ มีรายได้น้อยลง

วิธีชีวิตด้านเศรษฐกิจ	ก่อนเกิดเหตุการณ์	หลังเกิดเหตุการณ์
2. การจำหน่าย จ่ายแจก (ผลิตภัณฑ์ของ อาชีพ)	<p>ภาวะเศรษฐกิจ การกวัดแย่งจะทวีต ในช่วงเวลา 01.00-04.00 นาฬิกา ได้น้ำยง 1-2 ถึงต่อไร่</p> <p>ข้าราชการ เงินเดือนจะได้ตามวุฒิ ของการทำงาน</p> <p>ผู้ประกอบการ มีลูกค้าเข้ามาใช้บริการ อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้มีผลกำไร ในทิศทางที่ดี</p>	<p>ภาวะเศรษฐกิจ หลังจากเปลี่ยนเวลา การกวัดแย่งอยู่ในช่วง 06.00 นาฬิกา ทำให้น้ำยงมาอยู่ที่ : ถึงต่อไร่</p> <p>ข้าราชการ มีค่าเสี่ยงภัยเพิ่มขึ้น ต่อหัวอยู่ที่ 2,500 บาท</p> <p>ผู้ประกอบการ ยังสามารถ ประคับประคองธุรกิจมาได้ เนื่องจากมีลูกค้ารายย่อยมาอุดหนุน</p>
3. การบริโภค	<p>ภาวะเศรษฐกิจ บริโภคอย่างประหยัด หากินหาใช้ตามชนบทที่ตนอาศัยอยู่ มีตลาดนัดชุมชน</p> <p>ข้าราชการ จัดเงินใจตามอารมณ์ และความรู้สึกที่อยากได้ แต่ผู้ที่มี ครอบครัวจะไต่รถคงในการ เลือกซื้อสิ่งของให้ได้ประโยชน์ มากที่สุด</p> <p>ผู้ประกอบการ การใช้จ่ายในเรื่อง ของการอุปโภคและบริโภค ตามฐานะรายได้ของผู้ประกอบการ</p>	<p>ภาวะเศรษฐกิจ เพราะชาวบ้านไม่แน่ใจ ในเส้นทางภารกิจจร ณ ช่วงเวลานี้ ชาวปักษ์แทบบริโภคใกล้บ้าน</p> <p>ข้าราชการ การใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเล็กน้อย เนื่องจากได้รับเงินค่าเสี่ยงภัยเพิ่มขึ้น นอกจากเงินเดือนประจำ</p> <p>ผู้ประกอบการ การบริโภคลดลง เพียงเล็กน้อย แต่การใช้จ่ายทุกครั้ง จะต้องมีการคิดค่าไม่ถึงจุดปะโยชน์ ที่ตามมาด้วย</p>
4. การออม	<p>ประชาชนในกลุ่ม 3 อาชีพ เลือกที่ ฝากเงินกับธนาคารในเมืองจาก มีค่าธรรมเนียม และเสี่ยงกับ ธนาคารที่คนฝาก</p>	<p>ประชาชนในกลุ่ม 3 อาชีพ เลือกที่ จะฝากเงินกับธนาคาร แต่ช่วงไหน มีเหตุการณ์ จะมีการออมเงิน ไว้ที่บ้านเพื่อใช้จ่ายในยามจำเป็น</p>

วิถีชีวิตด้านสังคม และวัฒนธรรม	ก่อนเกิดเหตุการณ์	หลังเกิดเหตุการณ์
<p>1. ความปลอดภัย ในชีวิตแลงทรัพย์สิน</p>	<p>เกษตรกรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้กับบ้านที่ไม่มีคนอยู่พวกเขา จะคอยเป็นหูเป็นตาได้เพื่อนบ้าน และคนในชุมชน</p> <p><u>ข้าราชการ</u> ข้าราชการที่สลับได้จะต้อง ลงไปทำงานตำแหน่งที่ตนเองชอบได้</p> <p><u>ผู้ประกอบการ</u> มีอาชีพใช้วิถีในการจับจ่าย ที่เป็นปกติตั้งแต่สองสัปดาห์ สอนการ ขนส่งสินค้ามีความสะดวกรวดเร็ว ตามเวลาที่กำหนด</p>	<p>เกษตรกรรม ชาวบ้านเกิดความกังวล แลงหวาดกลัววิถีชีวิตของพวกเขา จะมีความปลอดภัย</p> <p><u>ข้าราชการ</u> ต้องมีการเลิกใส่ ชุดข้าราชการในการปฏิบัติงาน เพื่อความปลอดภัย</p> <p><u>ผู้ประกอบการ</u> มีการพกบินติดตัว อยู่ตลอดเวลาของการออกไป ทำธุระข้างนอก และจะไม่ทำธุระ ในเวลาตอนกลางคืน</p>
<p>2. การย้ายถิ่น</p>	<p>เกษตรกรรม ชาวบ้านระงับการอาชีพ เลี้ยงสัตว์และครอบครัว</p> <p><u>ข้าราชการ</u> ข้าราชการที่สลับได้จะต้อง ลงไปตามตำแหน่งที่ว่างอยู่</p> <p><u>ผู้ประกอบการ</u> - ผู้หนึ่งซึ่งนำจุดชนวน ทำให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัว รวมถึงชาวอื่นมีความเป็นกันเอง มีความเอื้อเฟื้อ - ใจต่อกัน</p>	<p>เกษตรกรรม พวกเขาบ้านยังคง ดำเนินชีวิตของการประกอบอาชีพ อย่างปกติและไม่รู้สึกใด ที่จะย้ายไป</p> <p><u>ข้าราชการ</u> ข้าราชการพร้อมที่จะทำ เรื่องรอบข้างไปทำงานที่อื่นมาก ด้วยเหตุผลความไม่ปลอดภัย ในอาชีพที่ปฏิบัติอยู่</p> <p><u>ผู้ประกอบการ</u> บางรายไม่สามารถ ทนอยู่กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ จึงต้องปิดกิจการและพาครอบครัว อพยพย้ายไปอยู่จังหวัดอื่น เช่น สุราษฎร์</p>

วิถีชีวิตด้านสังคม และวัฒนธรรม	ก่อนเกิดเหตุการณ์	หลังเกิดเหตุการณ์
1. ความสามัคคีภายในชุมชน	<p>เกษตรกรรม มีบ้านกาเผอิ้งหนูก่าน เป็นตัวเชื่อมโยง ให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน</p> <p>ข้าราชการ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ทุกรูปแบบของกิจกรรม</p> <p>ผู้ประกอบการ กิจกรรมทำไร่ 2 ศาลาทำรวมกันได้ เช่น ประเพณีเสวียนหมี ประเพณีซึ่มบ้านใหม่ เป็นต้น</p>	<p>เกษตรกรรม ชาวบ้านจะมีพลังของการรวมตัวที่มากขึ้น ชาวบ้านจะคอยช่วยกันดูแลหมู่บ้านที่พวกเขาอยู่ ให้มีความปลอดภัยมากขึ้น</p> <p>ข้าราชการ พวกเขาเริ่มหลังเดินทางไปทำงานด้วยกันจะได้รู้สึกภูมิใจ</p> <p>ผู้ประกอบการ - ศาลาอิสลาม ความเข้มแข็งของการรวมพลังมากขึ้นกว่าเดิม</p> <p>- ศาลาพุทธ ประเพณีเวียนเทียนต้องปรับเปลี่ยนมาเวียนเทียนตอนกลางคืน</p>

ผลจากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานี หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ สามารถอธิบายผลได้ ดังนี้

ก่อนเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตด้านสังคมและวัฒนธรรม ประชาชนชาวอำเภอเมืองปัตตานีต่างมีการดำรงชีวิตโดยมีหน้าที่การงานต้องรับผิดชอบในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นอาชีพเกษตรกรรม อาชีพข้าราชการ และอาชีพผู้ประกอบการ แต่ละอาชีพจะมีหน้าที่การงานแตกต่างกันออกไป แต่ในช่วงเวลาในการใช้ชีวิตไม่ได้มีข้อจำกัดของเวลาหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง และไม่ต้องทำให้ประชาชนเกิดความหวาดกลัวหรือหวาดระแวง สามารถเดินทางไปไหนมาไหนโดยการสัญจรได้อย่างอิสระและมีเสรีภาพตลอดจนถึงในการจัดกิจกรรมที่ทางหน่วยงานของรัฐร่วมกับประชาชนเป็นผู้จัดขึ้น เช่น งานลอยกระทง งานกาชาด งานแห่เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ได้มองเห็นว่าผู้คนต่างมีจิตใจที่อยากจะมาเข้าร่วม และแสดงออกถึงพลังของชาวปัตตานี รวมถึงความมีไมตรีจิตต่อกัน สิ่งนี้จะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงบ้านเมืองปัตตานีที่มีความสงบอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข

หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ วิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตด้านสังคม และวัฒนธรรม ส่งผลกระทบอย่างมากสำหรับประชาชนชาวอำเภอเมืองปัตตานี ทำให้การดำเนินชีวิตในหน้าที่การงานและกิจกรรมประจำวันต้องมีการปรับเปลี่ยนในรูปแบบที่มีความเหมาะสม เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะจากเหตุการณ์ประชาชนต่างมีสภาพจิตใจที่เกิดความหวาดกลัว และความระแวงกับผู้คนรอบข้างเป็นอย่างมาก จะใช้ชีวิตหรือกิจกรรมแต่ละครั้งต้องมีข้อจำกัดทั้งสถานที่และเวลา เนื่องจากเหตุการณ์จะเกิดขึ้นสถานที่ไหน เวลาใด และใครจะเป็นผู้ได้รับความเสียหาย ไม่สามารถที่จะบอกได้ล่วงหน้า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นรายวันได้ส่งผลให้ประชาชนชาวอำเภอเมืองปัตตานีได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจในการประกอบอาชีพ ต่างต้องปรับเปลี่ยนเวลาของการทำงานให้มีการเลิกงานที่เร็วขึ้น และบางอาชีพต้องสูญเสียรายได้จากความไม่สงบที่เกิดขึ้นเช่นกัน ส่วนด้านสังคมและวัฒนธรรมได้สะท้อนออกมาอย่างชัดเจนถึงภาวะที่ประชาชนไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ถึงแม้จะมีทหารคอยประจำการตามที่จุดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนรู้สึกมั่นใจว่าจะไม่เกิดเหตุการณ์ แต่ถ้าสังเกตจะเห็นว่าทุกครั้งที่ต้องมีความสูญเสียจะต้องมีทหารเสียชีวิตในที่เกิดเหตุเกือบทุกครั้ง ดังนั้นต้องย้อนกลับไปว่าประชาชนอยู่ใกล้ทหารจะมีความปลอดภัยได้หรือไม่

แม้เหตุการณ์ความไม่สงบในทุกวันนี้ ยังไม่มีแนวทางการแก้ไขใดที่ทำให้ชาวปัตตานีหรือพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่กันอย่างสันติสุข แต่เชื่อว่าคนในพื้นที่และคนไทยทุกคนช่วยกันภาวนาและอยากให้เห็นความสงบสุขกลับคืนสู่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเร็วอีกครั้ง

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษา เรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานี หลังเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

ควรรนำความรู้เกี่ยวกับผลของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานีไปเผยแพร่ ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านได้รับรู้ถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และชาวบ้านก็จะได้

รู้จักป้องกัน และหาแนวทางต่าง ๆ ที่จะทำให้อยู่กับสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นนี้ได้
ควรรนำผลการวิจัยไปปรับใช้ ในวงของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะทำให้เข้าถึงสภาพ
ที่เป็นจริงของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานี

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์การบริหารส่วนตำบล ควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมข้อมูลความรู้
และแนะนำวิธีการ ใช้ชีวิตประจำวันอย่างไรให้ปลอดภัยจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เพื่อให้
ประชาชนมีความมั่นใจที่จะดำเนินชีวิตหรือทำกิจกรรมในแต่ละวันได้อย่างปลอดภัย

บทบาทของกำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะที่ใกล้ชิดประชาชน ต้องเข้ามาพูดคุย
แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้รู้ถึงสภาพจิตใจของประชาชนในหมู่บ้าน ว่ามีความรู้สึกเกี่ยวกับ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไร แล้วช่วยกันระดมความคิดเห็นหาวิธีการดูแลชุมชนของตนเอง
เพื่อให้มีความสงบและปลอดภัย

รัฐบาลควรสนับสนุนทรัพยากร และเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่าง ๆ เช่น งบประมาณ
บุคลากร เครื่องตรวจจับความเร็วระเบิด กล้องวงจรปิดที่มีความละเอียดสูง เป็นต้น
เพื่อจะทำให้ประชาชนมีวิถีชีวิตของการอยู่ท่ามกลางเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น
ได้อย่างสันติสุข ตลอดจนเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นเทคโนโลยีต่าง ๆ สามารถที่จะหาผู้มา
รับผิดชอบหรือผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรจะมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านเศรษฐกิจ
และด้านสังคมและวัฒนธรรม ให้ครอบคลุมถึงทุกกลุ่มอาชีพ จะทำให้ได้ความหลากหลาย
ของข้อมูลในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมากยิ่งขึ้น

ควรจะมีการศึกษาในงานวิจัยอย่างลุ่มลึก ไม่ควรครอบคลุมเนื้อหาต่าง ๆ
ของการวิจัยในเล่มเดียวกัน เพราะจะทำให้ได้ข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วน ทั้ง ๆ ที่ข้อมูลมีมากกว่านี้

ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชนในอำเภอเมืองปัตตานีหลังเกิด
เหตุการณ์ความไม่สงบ ในลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อจะได้ทราบถึงคุณภาพชีวิต
ของประชาชนอย่างลึกซึ้ง

เอกสารอ้างอิง

- ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้. (2550). ภาวะเศรษฐกิจและการเงินจังหวัดปัตตานี. สืบค้นเมื่อ 20 กรกฎาคม 2550, จาก <http://www.bot.or.th/botho-mepage/databank/RegionEcon/hybr/Southern.htm>.
- พจนานุกรม และคนอื่น ๆ. (2549). "ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้." **สถานการณ์มาตรการนโยบาย**. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภิกษุณีวรมัย กบิลสิงห์. (2548). **ดุซงญอ 2491 ถึงตากใบวิปโยค**. กรุงเทพฯ : ร่วมด้วยช่วยกัน.
- รัตติยา สาและ. (2540). **การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกชนที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บุคลากรกรม

- ศักดิ์ดา ศรีวงษา (ผู้ให้สัมภาษณ์), ลิทธิชัย ศรีวงษา (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่ 57/25 ตำบลสะบารัง อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2552.
- เจริญรัตน์ สุวรรณ (ผู้ให้สัมภาษณ์), ลิทธิชัย ศรีวงษา (ผู้สัมภาษณ์), ที่บ้านเลขที่ 57/25 ถนนปากน้ำ ตำบลสะบารัง อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2549.